

ÇOCUGUN CEZAÎ EHLİYETİ

<http://www.islamdahayat.com/sitte/cocugun%20cezai%20ehliyeti.html>

Günümüzde, çocuk meselesi, ayrı bir çocuk antropolojisinden söz edilecek kadar farklı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bütün dünyada olduğu gibi bizde de çocuk mahkemelerinin kurulması için kanun çıkarılmıştır. Böylece, çocukla ilgili meseleler güncellik kazanmıştır. Bu meselede son gelişmelerle insanlığın nasıl İslâmî espriye yaklaştığını, bir başka ifade ile, İslâmî teşriatin nasıl en modern tesbitlerden daha genç daha tâze olduğunu göstermek için şunları belirtmede fayda ümit ediyoruz:

Cezaî Ehliyet

Çocuk mevzuunda İslâmiyet'in öncülük ettiği bir başka mesele, çocuğun cezaî ehliyeti meselesidir. İslâm dini nazarında, bülüğ çağına kadar çocuk cezaî ehliyete sahip değildir, işlediği suç sebebiyle büyükler gibi cezalandırılmaz. Bu hukukî muamelenin mesnedi Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şu sözüdür: "Bülüğa erinceye kadar çocuktan, uyanıncaya kadar uyuyandan, sıhhat buluncaya kadar mecnundan kalem kaldırılmıştır (işledikleri, suç yazılmaz)."

Bu hadisi esas alan âlimler, "çocuk" tâbiriyle "doğumla bülüğ arasında olan herkes"i anlayarak, henüz bülüğa ermemiş bulunan kimseleri cezaî ehliyetten mahrum addetmişlerdir. Ancak temyiz yaşına basmamış olanlarla, basmış yani mümeyyiz addedilenler arasında tefrik yaparak iki gruba ayırırlar:

1. Gayr-i bâliğ ve gayr-ı mümeyyiz olanlar: 0-7 (veya 8) yaş arasında olanlar. Bunlara hiçbir ceza uygulanmaz.
2. Gayr-i bâliğ ve fakat mümeyyiz olanlar (vasatî 15 yaşa kadar). Bunlara, suçları ne olursa olsun ta'zir adı altında bir nevi te'dib ve terbiye uygulanır. "Çocukların fiilleri, cinâyetle mevsuf olmadıkları için" uygulanan ceza ukubet tarikiyle değildir, te'dib ve tehzib tarikiyledir ve istilahda "te'diben ta'zir" denir. Hukukçularımızdan Prof. Dr. Naci Şensoy çocuğa uygulanan bu cezanın terbiyevî tabiatını şöyle ifade eder:"

17'ye baliğ olan ve ta'zir altında toplanan cezalardan, suç işlemiş mümeyyiz sabi hakkında sadece i'lam, bilcelp i'lam, va'z ve nasihat, tevbih ve tekdir, sert yüz göstermek gibi hâkimin ahval ve şeraiti ve hususiyle failin bir mümeyyiz sabi oluşunu gözönünde bulundurmamak mecburiyetinde olduğu ve bir cezadan ziyade küçüğün psikolojisine ve manevî durumuna hitabı mutazammın ve îfa ettiği fiilin kötülüğünü anlatmaya matuf ve bir müellifin de işaret ettiği vechile sırf terbiyevî tedbir nevinden olan kabil-i tatbiktir."

İslâm'ın bu mevzudaki öncülüğünü anlamak için "kadim Hint, Çin, Mısır, Sümer, Asur, Bâbil, Eti, İbrâni milletlerinin hukukunda suç işlemiş kimselerin mes'uliyetlerinin muhtelif yaş derecelerine göre tesbit ve tayin edilmediğini.. bu milletlerden intikal eden kanunnâmelerde.. yaş küçüklüğünün cezaî mes'uliyeti hafifleteceğine müteallik bir işarete dahi tesadüf edilmediğini.. bu çok eski devirlerde suç işlemiş kimselerin yaşları nazar-ı itibara alınmaksızın (büyüklerle) aynı derecede mes'ul addedildiklerini" bilmek gerek.

Tarihî gelişmeyi tasvir ederek sırayla Roma, Justinyen, Kilise ve Cermen hukuklarında hâkim olan espriyi kısa kısa belirten Naci Şensoy, sözü Avrupa'ya getirerek şu açıklamayı sunar: "Fransa'da ilk defa 1791 kanunudur ki cezayı tahfif eden sebepler meyanında küçüklerin durumunu da tesbit etmiş, 1910 kanunu ve küçüklüğe müteallik diğer bazı kavanin (kanunlar) bu duruma bugünkü şeklini vermiştir."

İngiltere'de "19. yüzyıla gelinceye kadar bir suç işleyen büyüklerle küçükler ve çocuklar arasında hiçbir fark gözetildiğine rastlanmadığını, hapiste, büyüklerle küçükler, hatta cins farkı bile gözetilmeksizin aynı yerde yatıp kalkmakta olduklarını" belirten bir diğer hukukçumuz: "18. yüzyılda bile, eve girmek ve hırsızlıktan suçlu sayılan 8-12 yaş arasındaki çocukların bile, ölüm cezasına çarptırıldığını" kaydeder.

Amerika Birleşik Devletleri'nde de bu husustaki kanunî tatbikatın Fransa ve İngiltere'den farkı olmadığı, hatta "ilk çocuk mahkemesinin kurulduğu şehir olan İllinois'de 1899'dan önce, ceza kanununun, suçlu çocuk mevzuunda tesis ve tesbit eylemiş olduğu bazı suçlardan dolayı takip ve muhakeme olunduğu, bu yaştan sonra da cezaî ehliyet bakımından yaşlı bir insan gibi telakki edilerek, kendisi için hiçbir hafifletici sebep kabul olunmadığı ve büyük suçluların tâbi bulunduğu takip ve muhakeme usullerine tâbi bulunduğu" belirtilir.[\[1\]](#)

Çocuk Mahkemesi

Çocuğu himâye meselesinde, Batı medeniyetinin , son asırda tesis ettiği takdire şayan müesseselerden biridir. İslâm tarihinde böyle bir müesseseye rastlanmaması tabiidir. Zîra cezaî ehliyet meselesinde, İslâm'ın çocuğa bakış zâviyesi farklıdır. Nitekim, batılı insana bu mahkemelerin lüzumunu duyuran başlıca âmil, çocuğun büyükten farklı olduğunun kabul edilmesi, onların da büyükler gibi aynı hapisanelere konmalarındaki mahzurların, bir kısım araştırma ve müşahedeler sonunda, zamanımızda idrak edilmesi olmuştur. Bu hususu bir müellifimiz aynen şöyle dile getirir:

19. asrın başında, küçüklerin işledikleri suçların çoğalması, Amerika'da fikirleri işgal eylemeye başladı. Yapılan tetkikler küçüklerin fena muhitlerde yetişmeleri ve âilelerin fakir olması ve işlenen suçlara ait neşriyat ve çocuklarda taklit ve kendinden bahsettirmek zaafının fazla olması hususları ve câniler gibi muhakeme olarak bütün gazetelerin kendilerinden bahseylemesini meziyet olarak saymak temayülleri ve bunlara benzer bir çok içtimâî, ruhî amiller, onları yalnız başına ve hatta çeteler kurarak suç işlemeye zorladığı sonucunu vermiştir. Bu incelemeler umumî efkâra ve kanun vazı'larına "küçükler için ayrı kanunlar vaz'ı ve adliyeden ayrı yerlerde, basit döşenmiş mahkemeler kurulması ve mahkemelerin gizli cereyan etmesi ve adliyedeki hâkimlerden başka vasıfları bulunan hâkimler tayin edilmesi" düşüncelerini ilham eylemiştir.

Çocukların, yargı işlerinde büyüklerle bir tutulmasının mahzurlarını, Prof. Dr. Rasim Adasal da şöyle dile getirir: "Klasik adalet mekanizmasına göre, suçlu çocuğu da yargılamak ve ondan sonra da diğer vatandaşlar gibi genel ceza evlerine göndermek icab eder. Fakat bu safhalara kadar çocuk, jandarmaların elinde ve karakollarda bir müddet sürünür. Cezaevlerinde cinâyetler işlemiş, büyük dolandırıcılıklarda bulunmuş bir sürü profesyonel ve tehlikeli suç hareketleri ile karşılaşılır.

Ve bunların menfi telkinleri altında, bunların ruhlarını benimser ve birçok ahlâksızlıklara alışır. Mahkemenin azametli kuruluşu ve ciddiyeti, hâkimlerin giyinme tarzları, avukatların münakaşaları ve çok defa dinleyen halk kalabalığı da çocuk ruhuna derece derece tesirler yapar."

Artık iyice anlaşılmıştır ki, cemiyetin vazifesi, muayyen bir devre içinde bulunan çocukları cezalandırmak değil, ıslah etmektir. Islah için de meselenin hukukun sahası dışına çıkarılması, ceza telakkisinden uzak bulundurulması iktiza etmektedir.

Cürüm yapmış çocuğun bir büyük gibi suçlu sayılmaması istikametinde gelişen bu fikir, birçok münakaşalardan sonra, ilk defa Amerika'da, Massachussets, İllinois ve Chicago'da 1899 yılında çocuk mahkemelerinin kurulmasını netice verdi.

Bundan sonra, 1908'de İngiltere ve Almanya'da, 1912'de Fransa ve Belçika'da, 1914'de İtalya'da bu mahkemeler kurulmaya başladı.

Bu mahkemelerle birlikte cezaî ehliyet yaşı da söz konusu olmaya başlamış, çocukların hangi yaşa kadar ceza konusu olmayacağı, hangi yaşa kadar hafif ceza verileceği, hangi yaştan sonra da tam cezaya ehil olacağı tesbiti işi ele alınmıştır. Bu duruma göre, muhtelif memleketlerde ceza dışı bırakılan yaş hudutları şöyledir.

Belçika: 16; Almanya, Danimarka, İtalya, Rusya: 14; Fransa: 13; Macaristan, Norveç: 12; Türkiye: 11; Yunanistan, Bulgaristan: 10; İspanya: 9; İngiltere: 8.

Bu yaşlara kadar olan çocuklar suçsuz sayılmış, daha ileri yaşlarda da nâkıs mesuliyet esası kabul edilmiştir. Meselâ Fransa'da nâkıs mesuliyet yaşları 13-16, 16-18 yaşları arasındır. İngiltere'de 8-14,14.-17 yaşlarıdır. Almanya'da da 1923, 1933, 1935 ve 1939 yıllarında yapılan muhtelif tadillerle çocuklarla alâkalı hükümler ıslâh edilmiştir. Meselâ 18 yaşına kadar işlenen suçların cezası hafiftir.

Naci Şensoy, İslâm'da cezaî ehliyet hududu olarak tesbit edilen bülüğ için şu değerlendirmede bulunur: "Cezaî mesuliyete esas alınan bülüğ, kadim garb memleketlerine nisbetle, bir taraftan, bu mesuliyete sebep gösterilmek bakımından çok daha mukni, diğer taraftan, tesbit edilmiş yaş hadleri itibariyle çok daha ihâtalı ve dakik tetkiklere tabi tutulmuş bulunmaktadır."

Son olarak şunu belirtmek isteriz ki, çocuk, cürmünden dolayı cezaya ehliyet meselesinde büyükle bir tutulmamakla beraber, kendisine karşı işlenen cürümlerde büyükle bir telâkki edilmiştir ve mücrim, o cürmü aynen bir büyüğe karşı işlemiş gibi ceza görmektedir. Bu hususu, İmam-ı Muhammed (rahimehullah) şöyle hülâsa eder: "Kişinin nefsine ve uzuvlarına terettüp eden diyet meselesinde çocuk, bâliğ gibidir. Dil, el, ayak ve benzeri bir uzvun kesilmesi ile ondan hasıl olan menfaat ortadan kalkıyorsa, mücrim bunun diyetini tam olarak ödemek zorundadır."[\[2\]](#)

[\[1\]](#) İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/308-310.

[\[2\]](#) İbrahim Canan, Kutub-i Sitte Tercüme ve Şerhi, Akçağ Yayınları:6/310-311.